

Autorka w rzeczowy i obiektywny sposób ukazała niezwykle złożone procesy dokonujące się w obrębie mniejszości niemieckiej na Warmii i Mazurach. Praca ta stanowi istotny wkład do socjologii narodu oraz do badań nad społecznymi przemianami na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Andrzej Sakson

Wysiedlenia Niemców i osadnictwo ludności polskiej na obszarze Krzyżowa – Świdnica (Kreisau – Schweidnitz) w latach 1945 – 1948. Wybór dokumentów pod red. Karola Joncy, Wrocław 1997, 632 ss.

Geneza powstania tego cennego wydawnictwa źródeł sięga korzeniami do pamiętnego spotkania w Krzyżowej w listopadzie 1989 r. kanclerza Niemiec Helmuta Kohla i premiera Polski Tadeusza Mazowieckiego, podczas którego to wydarzenia powstała z inicjatywy członków wrocławskiego Klubu Inteligencji Katolickiej Fundacja Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego. W teże Fundacji zrodził się pomysł opublikowania wyboru dokumentów dotyczących tematycznie wysiedlenia Niemców i osadnictwa Polaków na obszarze Krzyżowa – Świdnica w latach 1945-1948. Realizację tego zadania władze Fundacji powierzyły wybitnemu uczonemu, świetnemu znawcy dziejów Śląska prof. Karolowi Joncy, znanemu z sumiennosci i obiektywizmu naukowego. Jego osoba gwarantowała temu przedsięwzięciu powodzenie i wykonanie na wysokim poziomie naukowym. K. Jonca włączył do realizacji tego zadania kilku swoich najbliższych współpracowników i wspólnie z nimi przygotował jedno z najlepszych wydawnictw źródeł odnoszących się do dziejów Polski po drugiej wojnie światowej.

Omawiane wydawnictwo jest jednym z niewielu w polskiej historiografii, którego cały tekst, łącznie z tytułem publikacji, został udostępniony czytelnikowi równocześnie w dwóch językach: polskim i niemieckim. Przetłumaczono w nim także oryginalne dokumenty zredagowane w języku niemieckim na język polski i odwrotnie. Ta dwujęzyczność wszystkich tekstów ułatwi zarówno Polakom, jak i Niemcom zapoznanie się z ich interesującą treścią.

Wartościowe wprowadzenie do zasadniczej części publikacji obejmującej dokumenty stanowią dwa merytoryczne wstępy. Pierwszym z nich jest rozprawa autorstwa K. Joncy pt. *Zarys dziejów Ziemi Świdnickiej*, przedstawiająca przeszłość tego obszaru od czasów najdawniejszych do nam współczesnych. Stanowi ona bardzo solidne studium naukowe zawierające olbrzymią ilość informacji, w tym w części dotychczas nie znanych, i koryguje niektóre zadoomowione w dotychczasowej literaturze naukowej błędne tezy i fakty. Zapoznanie się z treścią tej rozprawy ułatwia lepsze zrozumienie niektórych wydarzeń opisywanych w opublikowanych dokumentach. Drugi z kolei artykuł wstępny, zatytułowany *Wprowadzenie do wyboru dokumentów archiwalnych*, wyszedł spod pióra Marka Maciejewskiego i jest krytyczną naukową oceną treści publikowanych tekstów źródłowych oraz wnikliwym wyjaśnieniem występujących w nich nieraz sprzecznych informacji, zwłaszcza w zestawieniach statystycznych. Maciejewski przedstawił ponadto kryteria wyboru drukowanych dokumentów zaczerpniętych z akt zdeponowanych w kilku państwowych i kościelnych archiwach. Wybór ten został dokonany bardzo sumiennie i obejmuje dużą liczbę dokumentów, w tym także mniej istotnych dla analizowanego zagadnienia, dotyczących treściowo zakresu tematycznego sformułowanego w tytule publikacji. Przy kwalifikowaniu do druku także dokumentów o mniejszej wartości poznawczej przyświecała wydawcom intencja pokazania jak najpełniejszego obrazu wysiedleń Niemców i osadnictwa Polaków, w najdrobniejszych nawet szczegółach. I ten cel osiągnęli. Opublikowane bowiem dokumenty przedstawiają szeroki wachlarz spraw, m. in.

imiennie wykazy wysiedlonych Niemców i osiedlanych Polaków; podstawowe założenia państwowej polityki wysiedleńczej i osadniczej; postępowanie lokalnych władz administracyjnych w stosunku do opuszczającej przymusowo swoje rodzinne strony ludności niemieckiej i niegodziwe jej nieraz traktowanie przez „miejscowych” Polaków (okradanie jej z mienia ruchomego, znęcanie się fizyczne nad niektórymi wysiedleńcami); podejmowane próby uniknięcia przez niektórych Niemców wysiedleń, ingerowanie w akcje wysiedleńcze stacjonującego w Świdnicy radzieckiego garnizonu wojskowego; imienne zestawienia osiedlonych w latach 1945-1948 Polaków oraz zawartych przez nich związków małżeńskich i udzielonych ich dzieciom chrztów.

Ten zbiór dokumentów najszerszymi sposobem ukazuje spośród wszystkich wydanych w Polsce tego rodzaju publikacji cały przebieg wysiedleń Niemców, nie ukrywając także spraw dla Polaków wstydlivych. Natomiast o wiele mniej szczegółowo ilustruje osadnictwo Polaków z powodu braku wielu ważnych dokumentów do tego zagadnienia.

Omawiana publikacja, opracowana wzorowo pod względem metodycznym, jest najwartościowszym dotychczas wydawnictwem źródłowym poświęconym problematyce wysiedleń Niemców na ziemiach przywróconych w 1945 r. Polsce. Znamionuje ją obiektywizm naukowy, który przyczynia się do wyjaśnienia wielu tragicznych nieraz wydarzeń zaszłych w dziejach polsko-niemieckich stosunków. Tego rodzaju publikacje, jak omawiana w niniejszej recenzji, kładą trwale podwaliny pod przezwyciężanie trudnej polsko-niemieckiej przeszłości i budowę porozumienia między narodami. Tymi zapewne pobudkami powodowało się kierownictwo Fundacji Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego przy podejmowaniu inicjatywy opublikowania źródeł o wysiedleniu z Polski po drugiej wojnie światowej ludności niemieckiej i nie zawiodło się w swoich oczekiwaniach. Zainspirowane przez nie wydawnictwo dokumentów jest bowiem drobną cegiełką wniesioną przez polskich historyków w budowę trwałej przyjaźni między narodami polskim i niemieckim.

Czesław Łuczak

BEATA OCIEPKA: *Związek Wypędzonych w systemie politycznym RFN i jego wpływ na stosunki polsko-niemieckie 1982-1992*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, 332 ss.

W stosunkach polsko-niemieckich, a ściślej polsko-zachodnoniemieckich po drugiej wojnie światowej jedną z kwestii najbardziej spornych była, obok granicy polsko-niemieckiej, problematyka przymusowo wysiedlonych czy według określeń dominujących w RFN, wypędzonych z terenów na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej. Istotnym jej elementem było funkcjonowanie Związku Wypędzonych (*Bund der Vertriebenen – BdV*) i ocena jego wpływu na kształtowanie polityki wewnętrznej i zagranicznej RFN, szczególnie zaś polityki wschodniej RFN i wpływu *BdV* na stosunki polsko-zachodnoniemieckie. Zjednoczenie Niemiec i rozpoczęty w latach 1989/1990 nowy etap stosunków polsko-niemieckich, w którym dominują zjawiska i tendencje pozytywnie oceniane w obu państwach, wpłynęły na modyfikację niektórych założeń programowych Związku Wypędzonych oraz na dalsze pomniejszenie jego znaczenia w systemie politycznym RFN. Mimo to, także w latach dziewięćdziesiątych oceny dotyczące celów, do których zmierza Związek Wypędzonych, szczególnie jego kierownictwo oraz środków ich realizacji znacznie są różnicowane po stronie polskiej i niemieckiej. Wśród wielu Polaków program i działalność *BdV* budzi nadal liczne emocje i kontrowersje. Mimo że sprawy przymusowego wysiedlenia Niemców nie są już tematem tabu w stosunkach polsko-niemieckich, to nadal należą, obok spraw związanych